

Nr 159

Utlåtande i anledning av motioner om återlämnande till Danmark av tronhimmel som tillhört Kronborgs slott.

(5:e avd.)

I motionerna I:143 av herr Ingvar Andersson och II:160 av herrar Clarkson och Henningsson har hemställts att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte föreslå att den tronhimmel i Kronborgs slott, som år 1658 fördes till Sverige som krigsbyte, återlämnas till Danmark.

Den i motionerna avhandlade bords- eller tronhimlen togs av svenskarna som krigsbyte efter freden i Roskilde år 1658. Den är centralföremålet i en för den stora salen — senare kallad riddarsalen — i Kronborgs slott vävd utsmyckning, vilken utfördes på 1580-talet, och som i övrigt omfattar en svit väggtapeter. Av tapetsviten finns bevarade fjorton kungatapeter och en jakttapet. Den har aldrig kontinuerligt varit uppsatt på Kronborg utan kom till användning på olika platser i skilda sammanhang.

Tronhimlen, som bär årtalet 1586, var fram till branden som år 1629 ödelade stora delar av Kronborgs slott uppställd i riddarsalen. Salen iståndsattes inte efter branden utan försågs endast med ett nytt tak och användes som spannmålmagasin i mer än hundra år. Så var alltså förhållandet vid den svenska invasionen, vid vilken tronhimlen troligen var magasinerad. Från mitten av 1700-talet fram till början av 1900-talet användes riddarsalen som logement.

Under åren 1924—1932 restaurerades Kronborgs slott och riddarsalen blev åter satt i brukbart skick. En av det danska inrikesministeriet tillsatt kommission för utsmyckning av det restaurerade slottet föreslog 1929 att de i Danmark bevarade delarna av tapetsviten av danska nationalmuseet skulle återbördas till slottet. Resultatet blev att sju av tapeterna deponerades till Kronborg.

Utskottet har inhämtat yttranden över motionerna från nationalmuseet och riksantikvarieämbetet. Motionerna avstyrks av de båda remissinstanserna.

Nationalmuseet har i sitt remissyttrande anfört bl. a. följande.

Frederik II:s bordshimmel är det kanske yppersta exemplet på renässansens vävnadskonst som finns bevarat i Sverige och överhuvudtaget en huvudpjäs bland de konstskatter som finns i Sverige. Den intar i dag en

central placering i den stora renässanssalen i nationalmuseets avdelning för konsthantverk.

I över 310 år har bordshimlen funnits i Sverige, därav 102 år i nationalmuseets vård. Dess aktiva funktion på Kronborg inskränker sig till 45 år, varefter den magasineras i Danmark i ytterligare trettio år, innan den fördes till Sverige. Med ålderns rätt och traditionens hör den således mera hemma i Sverige än i Danmark. Med sin nuvarande placering i nationalmuseet är bordshimlen en suggestiv illustration till 1600-talets nordiska historia. Den berättar om det förflutna lika klart som de båda ryska kanonerna på Gripsholms yttre borggård, silverbibeln i Uppsala och Jan Matsys' Flora i vårt svenska nationalmuseum. Ett annat exempel härvidlag, fast på utländsk botten, är den äldsta svenska flaggan, tagen av holländarna och bevarad i Rijksmuseum i Amsterdam.

Betänkligheter mot att återlämna krigsbyten har alltid förelegat, främst på grund av de utan tvivel oöverblickbara konsekvenser, som därigenom skulle uppkomma och även motionärerna har uttryckt sin förståelse för detta. Att ett eventuellt återlämnande av bordshimlen i fråga skulle komma att betraktas som ett unikt särfall förefaller knappast troligt. Tvärtom synes det nationalmuseet ganska säkert, att en sådan åtgärd skulle komma att åberopas såsom prejudikat vid åtskilliga framtida försök att återfå föremål av den karaktär det här gäller, något som otvivelaktigt skulle leda till oöverblickbara konsekvenser av i de flesta fall helt orimlig art. Den nordiska samhörighet, som åberopas, har ju dock sina avgörande inskränkningar, bl. a. på det utrikespolitiska planet, om nu ett museum får yttra sig om en sådan sak. Men viktigare är att den sortens resonemang leder till en obefogad diskriminering av andra länder, vilka skulle kunna resa krav på att återfå krigsbyten från Sverige, såsom t. ex. Tjeckoslovakien, som i så fall skulle ha mer att återkräva av oss än Danmark. Med dagens allt mer krympande avstånd länderna emellan förefaller för övrigt ett återlämnande av gamla krigsbyten än mindre på sin plats än tidigare. Den av förflutna händelser motiverade förvaringsorten för ett konstföremål utgör enligt nationalmuseets uppfattning i sig själv ett värde som kan berika upplevelser av föremålet, en uppfattning som flertalet motsvarande institutioner runt om i världen helt säkert delar.

Mot den bakgrund som här föreligger och med tanke på de synpunkter som nationalmuseet har att företräda kan museet alltså icke förorda, att ifrågavarande bordshimmel — med brytande av en månghundraårig hävd — överflyttas till Danmark.

Riksantikvarieämbetet hänvisar till en vid ämbetet utarbetad promemoria i vilken anförs bl. a. följande.

I de flesta europeiska länder finnes föremål, som under gångna epoker kommit i deras ägo på samma sätt som Kronborgshimlen förts till Sverige. Någon unik frågeställning finnes knappast då det gäller återställandet av egendom till en tidigare ägare. Restitution av föremål efter en längre tids, ibland flera århundradens förlopp såväl inom ett och samma land som till ägare av främmande nationalitet blir ofta förenat med problem av synnerligen komplicerad art; en genomförd restitutionsprocedur är sällan kompromisslös.

I Kronborgsfallet är frågan ur en viss synpunkt mindre komplicerad än annars — platsen, för vilken föremålet varit avsett, är känd och bevarad.

I tronhimmels ursprungsland har man emellertid inte betraktat det faktum att salen i Kronborg finns kvar och blivit satt i brukbart skick som tillräckligt skäl för att återbörda hela det i Danmark bevarade tapetmaterialet dit. Denna omständighet bl. a. visar att frågan om Kronborgsinventarierna ej är helt enkel och förräder att det alltid finnes hänsyn att taga till aktuella förhållanden vid varje restitution eller rekonstruktion.

Kronborgshimmels överförande till Sverige som krigsbyte var som bekant ingen ensam företeelse, det utgör ett led i en historisk procedur, en detalj i bilden av 1600-talets europeiska historia. Ett konsekvent återbördande av våra krigsbyten från gångna tider till rätt ägare skulle innebära en oerhört komplicerad operation med genomgripande effekt. Varje återlämnande skulle innebära ett utslåtande av fakta, en utarmning av bilden av ett historiskt skeende. Eftersom bilden i detta fall icke nu företer någon skugga av bitterhet, föreligger här icke något skäl för ett utslåtande.

Gåvor och gengåvor mellan grannar är en lovvärd tanke men att den skall realiseras genom restitution av ting som i mer än trehundra år funnits inom vårt land förefaller vara en diskutabel väg och skulle säkerligen bli vad motionen icke vill förmoda: ett prejudikat, orsak till många orosmoment.

Utskottet. År 1585 beställde Fredrik II av Danmark till Kronborgs slott vid Helsingör en tronhimmel avsedd att i stora salen sättas över den plats där konungens och drottningens bord skulle stå. Den är vävd av silke och ylle med rikt inslag av guld- och silvertrådar. Tronhimlen togs till Sverige som krigsbyte efter freden i Roskilde 1658. I motionerna I: 143 och II: 160 har framställts yrkande i syfte att tronhimlen skall återlämnas till Danmark.

Nationalmuseet och riksantikvarieämbetet avstyrker båda i sina remissyttranden bifall till motionerna.

Utskottet delar för sin del den uppfattning som kommit till uttryck i de angivna remissyttrandena och hemställer

att riksdagen avslår motionerna I: 143 och II: 160.

Stockholm den 3 november 1970

På statsutskottets vägnar:

GÖSTA BOHMAN

Närvarande: se under utlåtandet nr 158.